

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előfizetési díjak:		A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják.	A lap szellemi részét illető cikkek a szerkesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénztári, — az esetleges reklamációk pedig a kiadóhivatalnak küldendők.
Egészévre — — — — —	8 kor.	—	—
Félévre — — — — —	4 "	—	—
Negyedévre — — — — —	2 "	Kéziratokat nem adunk vissza.	—

Az előadói állás és az autonomia.*)

Igen tisztelt Szerkesztő úr! A *Közm.* 27. 28. és 29. számaiban egy érdekes cikksorozat jelent meg, mely az előadói állás történeti fejlődését állítja elének. A fejtegetést nagy élvezettel olvastam, mert megtanultam belőle, hogy statusunk egyik legjelentékenyebb tényezője az idők folyamán hogyan helyezkedett bele autonomikus szervezetünkbe. Mikor azonban az utolsó cikk olvasásába merültem, eladdig szerzett szép benyomásaim mind jobban veszítettek eredeti nyugalmas erejükből. Veszítettek egy részt azért, mert már az intézmény helyébe a *személy* toltult elő. A személyes ámbíciók előtoldása pedig rendszeren szokott ártani a tárgyilagos vizsgálatnak. Így történt itt is. Úgy hogy a szépen indult történeti fejtegetésnek személyes panaszkodás lett a vége. Miért csak címzetes s nem javadalmas kanonok a referens? Miért vesztette el nimbusát a referensi állás? Miért kevés a referens fizetése, melyből Kolozsvárt a nagy reprezentáció mellett csak nagyon szűkösen lehet megélni? Miért van a jószágigazgatónak kétszer annyi fizetése, mint a status első tisztviseleljének, a referensnek? Miért van az, hogy a referens, ki annyit dolgozik, soha egyetlen aktát sem írhat alá? Miért van az . . . nagyon sok ilyen kérdés van, a melyekre én egyáltalában nem akarok felelni. Olyan kérdések ezek, melyekre a feleletet mindenki megadhatja.

Engem főleg két kijelentés lepett meg. Az egyik ez „ . . . úgy sem lesz más referens, mint a kit a püspök akar.” Engedelmet kérek, de ez olyan kijelentés, a mely az önkormányzatot egyenesen illuzoriussá teszi. Önkormányzati játék lesz az egészből. Lászuk csak. Az az 1868. szabályzat-tervezet, melyre

*) Ez a levél rég érkezett szerkesztőségünkbe, de átdolgozás végett irójának kétszer is visszaküldtük. Most már kiadjuk, mert azt hisszük, hogy a szükséges tárgyilagosság ellen nem vét.

éppen az előadó úr is hivatkozik, a 87. §-ban az előadóról ezt írja: „Az egyházi főtanács előadójának teendői közé tartozik az egész ügykezelés vezetése, ebből folyólag az egyházi főtanács üléseiben az egyes tárgyakat előadja, a folyó ügyeket az elnökkel egyetértőleg elintézi, a kiadványozásokat megkészítetteti és átvizsgálja és az egész hivatali személyzet eljárása felett örökdi.”

Ebből kiviláglik, hogy az előadó a statusnak olyan rendes, első hivatalnok, a ki a statusgyűlésnek mandatiusa, tehát *mint ilyen* egyenesen a statusnak és nem a püspöknek közvetlen alattasa. A szervezet a dolog természeténél fogva sehol sem mondja ki azt, hogy a megválasztott előadót a püspök el kell hogy ismerje, meg kell hogy erősítse. Ebből az is következik, hogy jog szerint nem az lehet előadó, a kit a püspök akar, hanem csakis az, a kit a statusgyűlés többsége akar. Az aztán más kérdés, hogy valaki óhajtaná-e ezt a diszes hivatalt püspöki bizalom nélkül is viselni? Lehet, hogy akadnának ilyenek is, ámbár nem igen hiszszük. Mindazáltal elvnek kijelenteni, veszedelmes volna, mert nevetségessé teszi azt az autonómiát, melyet tőlünk magyarországi hitfeleink anyira irigyelnek, és melyre mi erdélyi katolikusok a kellenél talán nagyobb fokban olyan büszkék vagyunk. Azért mondom hogy nagyobb fokban, mert még sok olyan dolog hiányzik belőle, a mi benne lehetne.

Majd arra a következtetésre jut az előadó úr, hogy „*ügyvivő előadó csak pap*” és pedig csak „*tanár-pap* lehet”. E kijelentést pedig két argumentummal támogatja. Az előadónak papnak kell lennie, mert az „nagyobb valószínűséggel öröködhetik a fölött, hogy az ügyek intézésébe egyházellenes szellem be ne csusszék, mint egy világi a legjobb akarat és igazhívőség mellett is.” Hát kérem szeretettel, ilyen szempontból fogván fel a dolgot: akkor legjobb lesz eldöbni

azt az autonómiát, mert a világi elem úgy látszik sehogysé illik oda be. Pedig, hogy mennyire felesleges e tekintetben a félelem, azt a tapasztalat bizonyítja, de meg a szervezet 53. §-ának a—l pontjai, melyek határozottan kijelölik a statusgyűlés tárgyait és az 54. § a—f pontjait, melyek határozottan kijelölik azokat a dolgokat, melyek a statusgyűlés hatásköréhez *nem tartoznak* — eléggé biztosítékot nyújtanak arra, hogy világi elemek ne kontárkodjanak bele a tilosba. No de hát, ha már világiak nem alkalmasak a referensi állásra, hát miért záratnak ki az egyházmegye azon papjai, a kik nem tanárok? Azért, mert „az előadónak az iskolát közvetlenül magáról a tanszékről kell ismernie, hogy ő a tanügyet szolgálhassa, sőt vezethesse“. Hát kérem szépen először is a tanügyet nem a referens *vezeti*, hanem az igazgatótanács. Legalább is így kellene annak lenni. A tanügy olyan fontos dolog s annak annyi csinja-binja van, hogy azt egy ember, bármily képzett is legyen, egy maga nem tekintheti teljesen és alaposan keresztül. De aztán a fentebbi elv szerint az előadónak nemcsak tanárnak kellene lennie, hanem egy személyben *pénzügyi kapacitásnak*, *jó könyvelőnek* s különösen *képzett gazdaszónak*. Így tehát válogathat mindenki szájaíze szerint, hogy minő szakmabeli ember lehet a referens. Az én véleményem szerint tehát nem kell hogy a referens akár egyik, akár másik szakban legyen specialisan képzett, hanem a referensnek általános intelligenciával, erős judiciummal, áttekintő képességgel kell bírnia, minthogy ő voltaképpen csak *javaslattevő* s nem egyszerűen *rendelkező* és *végrehajtó*, egyszóval nem egyedül az egész igazgató-tanács. Következésképpen a fentemlített *virtusokkal* megáldott világi emberek és nem tanár egyházmegyei papok is betölthetik a referensi állást.

Ime, igen tisztelt Szerkesztő Ur! a felsorolt okok miatt találtam én meglepőnek, hogy éppen autonomikus statusuk első hivatalnokai, tehát a törvényeknek is egyik őre próbálja az autonómia bástyáit döntögetni. — Pedig kár ezt éppen akkor tenni, mikor magyarországi testvéreink oly kevés reménnyel — a mint ismeretes — küzdenek azokért a jogokért, a melyeket mi már rég megszereztünk. — Nem jogok csorbítására, hanem jogok szerzésére fogunk tehát törekedni.

Ezek után maradtam az igentisztelt Szerkesztő Úrnak kész híve

Egy világi.

Az erd. r. k. státus középiskolái.

(Folytatás.)

4.

Az *ünnepségekből* mindenik iskolánk kivette a maga részét. És ez helyén van. Az ünnepségek nemcsak azért nevezetes tényezők az iskola életében, mert alkalmat adnak az ifjaknak a nyilvánosság előtti szerepléssel a szabadabb, fesztelenebb fellépés, szóval a rutin elsajátítására, hanem még inkább azért, mert a vallásos és hazafias érzés leghatásosabb ébresztői és megerősítői. Iskoláink tanári karai pedig valóságilag nemes versenyt fejtettek ki abban, hogy ezt a két legszebb és legideálisabb érzelmeket minden módon ápolják az ifjuság szívében.

Iskolai ünnepeink közt a legelső: a sz. *Imre ünnep*. Ujabb időben ugyanis ez a nap, a kath. ifjuság védőszentjének tiszteletére, iskoláinknak hivatalos ünnepe. Iparkodtak is mindenütt a legnagyobb ténnyel és buzgósággal megülni. Másodsorban az idei ünnepek közül: a *Vörösmarty emlékére* rendezettek emelkednek ki. Mindenik méltó volt a költő nagyságához. Erről szótunkban azonban nem nyombatunk el egy megjegyzést. Mindenki tapasztalta azt a páratlan lelkesedést, a kegyeletnek azt a csodálatos megnyilatkozását, melylyel e hazának minden rendű és rangú fiai szettek a maguk több-revebb áldozatukat a felállítandó szobor javára felajánlani.

Ez adakozásnál szinte teljesen eltűnt a faji, nemzetiség és vallási különbség. A költő iránti szeretetükben összehozottak. És mi meglepődve látjuk, hogy iskoláink közül egyedül a *csik-somlyói* számol be arról, hogy mit tettek Vörösmartyért — a többi hallgat. Ez az intézet, mint a rendezett ünnepségen önkéntes adakozásból begyűlt összeget, 130 koronát küldött a szobor javára. Hát vajjon a többi intézeteink teljesen megelégedtek volna-e egyik legszebb és elbárhíthatatlan kötelességükről? Nem merjük feltenni. Nem merjük mondani, mert pl. a gytelbervári főgymnáziumról határozottan tudjuk, hogy hatalmas, szép összeget gyűjtött az említett célra, de minthogy a végleges leszámolás az *Értésítő* összeállításá után történt, ez a kimutatás már nem volt közölhető. Bizonyára így történetet többi intézeteinknél is s ebben a feltevésben teljesen megnyugszunk.

Ünnepet ülték még ifjaink *nov. 19-én*, Erzsébet királyné halálának évfordulóján, *márc. 15-én* s *ápr. 11. én*, *Okt. 6-án* azonban csak a gynlaférváriak és marosvásárhelyiek emlékeztek meg nemzeti vértanúinkról. Ugy hisszük pedig, hogyha még ez idő szerint e napon hivatalos ünnepet nem is ültethetünk, legalább házilag pl. az önképzőkör kebelében táplálékot adhatnánk nemzeti nagyjaink iránt való kegyeletünknek.

Szóljunk most már a gymnáziumainkban létező *ifjusági egyesületekről*. Cikksorozatunk elsőjében a dolog természeténél fogva, a vallásos egyesületekről, legelőször emlékeztünk meg; most a más természetűekre vetünk futó pillantást. Az ifjusági egyesületek között több okból az *önképzők* fejtik ki a legnagyobb munkásságot. Az már régen eldöntött dolog, hogy a tervszerűen, helyesen vezetett önképzők az iskola munkájának nevezetes támogatói. Egészen rendjén van tehát, ha iskoláink azt az intézményt kivétel nélkül felkarolták. Csupán arra kellene törekednünk, hogy e tekintetben is bizonyos egységes irányzat bonosuljon meg intézeteinkben.

Igy pl. a pályatételek kifizésénél a katolicizmust okvetetlen erősebben kellene szem előtt tartani. Figyelmeztetések, utmutatások, ha kell szigorúság által arra kellene törekedni, hogy az ifjúság az önképzőt ne érelessen versek felolvasására való köztérnek tekintse, hanem igazán annak, a minek valójában lennie kell — *tanulmány kiegészítőnek*. E célból az iskolai tanulmányokkal kapcsolatos kérdéseket tűzön ki a vezetőtanár a tagoknak, hogy munkásságukat ez által helyes mederbe irányítsa.

Tapasztalati dolog ugyanis, hogy a tanulók sokszor éppen azért végeznek sekélyes munkát, mert önmaguktól nem tudnak tárgyat kapni. Adni kell nekik; és pedig néha vitára kifizendő tételeket. Az ilyen tételek a komoly, minden oldalra kiterjedő érdeklődést, nyiban előmozdítják. Az önképzők egyik leglényegesebb feladata az, hogy az ifjakat a szabatos, folyékony élénk előadásra is szoktassák. Ezt pedig pusztán a szavaltatás által korántsem lehet elérni. A vers költői természete, az előadót is megköti. Prózai, szabad előadásokat a. n. konferenciákat kell mindenütt meghonosítani, a minthogy ez a jó szokás Gyfehérvárt, Székely-Udvarhelyt, részben Csík-Somlyót divott is.

Egyik-másik egyesület jutalmakra szinte feltűnő nagy összeget fordított: így pl. a gyfehérvári 176, az udvarhelyi 172 koronát. Két intézet (a gyfehérvári és csík-somlyói) a pályázati tételek kifizésénél is tekintettel volt az év irodalmi jelentőségére s Vörösmartyra és Czuczorra vonatkozó tételeket tűzött ki.

A vásárhelyi önképző két irodalmi pályázata közül is az egyik egy dalt kívánt. Az ellensúlyozás helyett, még buzdít a versfaragásra. Egyébiránt a tétel meddő maradt. Brassóban nem voltak pályatételek, az udvarhelyi Értesítő pedig nem tartja szükségesnek a tételeket közölni.

Nemkülönben az ismeretek kibővítésére szolgálnak az a. n. *Vándor- v. kiránduló egyesületek*. Ilyen természetű egyesület volt: Gyfehérvárt, Brassóban, Csík-Somlyón, Kézdi-Vásárhelyt. Maros-Vásárhelyt pedig az ideu alakult meg, miért is kirándulást még nem rendezett.

Ifjúsági segítő-egyesület mindenik intézetben van s mindenik dícséretes munkásságot fejt ki a jótékonyaság terén. A valóban szegény és szorgalmas jó tanulókat támogatják tandíjuk fizetésében, ruházati felszerelésekben. Ugyancsak a szegénysorsnak istapolására valók a *kölesönkönyvtárak*, melyek egyik másik intézetben szintén meghonosodtak. Ez intézménynek célja szép és nemes ugyan, de azért mi egy esetet sem rokonszenvetünk vele. Higiénikus szempontból be kellene a segítés ezen módját mindenütt szüntetni. Ujabb az iskolaorvosok és egészségtan-tanárok határozottan állást is foglaltak ellene, minthogy a használt, ócska s legtöbb esetben mocskos könyvek a legalkalmasabb terjesztői a legkülönbözőbb betegségeknek. Ez oly igaz és bizonyításra nem szoruló állítás, hogy baladéktalanul tel kellene hagyni minden intézetben a kölesönkönyvtárakkal, mire nézve jelenleg egészen kedvező alkalom van, minthogy egyik-másik fővárosi könyvkiadó e használt könyveket megfelelő árban beváltja megsemmisítés végett. Azért a szegény tanulókat segíthetjük úgy, hogy új könyveket adunk kezükbe minden alkalommal bizonyos csekély használati díjért. És mindig csak új könyveket, mert az is bebizonyult, hogy a használt könyveket teljesen fertőtleníteni egyáltalában nem lehet.

A somlyói kölesönkönyvtárnak nagyon szép vagyona van: 3260-06 korona, de nem értjük azt a megjegyzést, hogy ez összegből 1380 K. 25 drb. váltóból áll! Hogyan lehet ez?

Az ifjúsági könyvtárak mindenütt kellő módon szaporodtak. Csak az Értesítőben nélkülözünk valamit, a mit pedig a felsőbb tanhatóság is meg szokott követelni.

Hiányzik mindenik intézetnél (kivéve a brassóit és gyfehérvári) a könyvtár teljes állapotának kimutatása. A beszerzett könyvek általában az iskola céljának megfelelőek, de pl. a kézdi-vásárhelyi-kautai gymnasium több tekintettel lehetett volna a magyar ifjúsági irodalomra. Csupa fordított műveket szereztek be s ezek mind szépirodalmiak. A köteles és ajánló irodalmi termékek közül egyetlen-egy sincs az újabb beszerzések között, pedig azoknak egész sorozata éppen a legújabb időben jelent meg. Vagy talán megválnának már előbbi időből?

A szertárak gyarapítására itt-ott kevés összeget fordítottak. Még legjobban gyarapodtak a *tanári könyvtárak*, a mi különben természetes is, de ma már a tört. és phil. muzeumok szintén megkívánják a bővebb figyelmet. E tekintetben úgy vettük észre, hogy intézeteink a filológiai és történeti tanítás újabb eszközeit legnagyobb részt nélkülözik, pedig hát az annyit vitatott művészeti oktatásnak ezek a legtermészetesebb eszközei volnának. Ennek ellenére, kivéve a gyfehérvári és brassói gymnasiumot, a többiben tört. és phil. szertár egyáltalában nincs, legalább az illető Értesítőben nyomát sem találjuk.

A felsőbb tanhatóság nagyon is jól tenné, ha erre az iskolák figyelmét külön is felhívna s az ily muzeumok felszerelését határozottan elrendelné. Természetes dolog, hogy akkor itt-ott nagyobb összeget kellene a felszerelésre folyósítani addig, míg az illető iskola ebben a tekintetben is kellő rendbe jönne.

Még három dologról akarunk szólni, hogy középiskoláinkról adott rajzunkat kiegészítsük. Első sorban szóva teszünk a tanárok társadalmi és irodalmi működéséről. Erre vonatkozólag alig találunk egyik-másik Értesítőben felvilágosítást. Avagy talán azért nem találunk idevonatkozólag adatokat, mert nincs miről? Alig hinnők, ámbár tekintve a mai állapotokat, lehet, hogy csakugyan nincs miről. A dolog úgy áll ugyanis, hogy ma a tanárok, mint valami kiskorú tacsók, a legnagyobb gyámság alá vannak vetve. Még tanári állásokkal nemcsak hogy egészen összeférhető, hanem éppen állásától megkívánt társadalmi mozgalmakban is csak úgy vehetnek részt, ha erre a felső tanhatóságok megadják az engedelmet. Melyik tanárnak lesz kedve minduntalan engedély után kuncorálni? Inkább lemond arról az állampolgári kötelességről, hogy irányadó, intelligens állásánál fogva, városának közéletében kivegye a tőle joggal elvárható részesedést. Ugy tartják, hogy minden, az iskolán kívül való működés, visszaveti a tanárt hivatása betöltésében. Nem mondjuk, hogy erre nézve éppen nálunk konkrét eset fordult volna elő, de tekintve azt, hogy nálunk is minden tekintetben az állami intézkedések nyomán haladnak, félhetünk, hogy mi is arra a sorsra juthatunk, a mire legújában egy zalaegerszegi tanár. A dolog általánosan ismert. Tudjuk, hogy eltöltötték egy heti újság szerkesztésétől többek közt azzal a megokolással, hogy a szerkesztői terhek miatt elhanyagolja tanári feladatait.

Risum teneatis! A miniszter ur a messze vidékre jól lát s a saját környezetét nem látja. Én ugyanis mint szegény vidéki pária sokszor bámultam s bámulatomnak tanári körökben kifejezést is adtam, hogy hát a fővárosi kollegák, bogyan érnek reá akkora irodalmi munkásság kifejtésére? Olyik egy tanévben két tankönyvet is ír; a szakfolyóiratok is nagyrészt mind fővárosi tanárok dolgozataival telvék s mind e mellett arra is ráérnek (biztosan tudom), hogy a saját intézeteiken kívül más intézetekben mint bejáró tanárok működjenek. És ime ezek az urak nem világosítottak fel a felől, hogy ilyen sokoldalú munkálkodás mellett tulajdonképeni feladataikat nem oldhatják meg. Lehet, hogy a fővárosi tanárok más fiúikkal, más agyvelővel rendelkeznek, mint leuezett vidéki kollegáik. Pedig még más különbség is van. A fővárosi tanár egyetlen lépést sem tesz, egyetlen sort sem ír anélkül hogy érteite tisztességes munkadíjat ne kapjon. A vidéki tanár pedig a legtöbb esetben környezete érdekében is munkál, igazat dajtalannul, nem ritkán anyagi áldozatot hozva — s akkor is ráolvassák, hogy szabad idejét fordítsa önképzésre. Pedig ha jól tudjuk, az igazgatók arról is tartoznak információt adni, hogy a tanárok a társas életben minő helyet foglalnak el? mit tesznek, miő részt vesznek a közélet munkájában? Am dolgozzék a tanár, de csupán a kijelölt zsinór mellett haladva, mert mihelyt emellől föltre lép egy kicsit, az útát jelölő zsinór könnyen a nyaka köré csavarodik s aztán lássa mit csinál. — Hat mindezt csak azért mondtuk el, mert valómiképen kulcsát akartuk adni annak a rejtett félelemnek, mely tanárainkat mintegy visszatarthatja a nyilvános szerepléstől. Pedig éppen tanáraink volnának hivatva a megindult *ker. restauráció* érdekében minden lehetőt megtenni pl. *szövelezzetek* érdekében való cselekvésükkel, keresztény szellemű *university extensionok* létesítésével s általában *kerkath. egyesületek* megalakításával.

Gymnasiumaink mellett, kivéve a brassait, mindenütt vannak jól berendezett *komiktusok*, s ezeken kívül egyiknél-másiknál (Csik-Somlyón, Székelyudvarhelyt) *internatusok*. Hogy ezek az intézetek milyen áldásos működést fejtenek ki, mennyire megkönnyítik a szülők terhes gondjait, mily hatósan előmozdítják a vallás-erköcsi nevelést: arról azt hisszük, a mi olvasóink előtt bővebben beszélni felesleges. Mindnyájan ismerik, tudják. Azonban egy óhajtatunkat ki kell fejezünk. Ne elégedjünk meg a jelenlegi állapotokkal. Törekedjék státusunk annyit áldozat után arra, hogy kivétel nélkül mindenik iskolája mellett legyen internatus. Ezzel biztosítja magának a jövő tiszta nemzedékét. A mai viszonyok között ugyanis a tanulók elszállásolásának viszonyai annyira veszedelmesek, hogy az ebből származó súlyos bajokat a tanártestületek a legnagyobb szorgoskodás és elővigyázat mellett sem tudják elenyésztetni. A szülők indolenciája annyira megyen gyermekeik elszállásolása tekintetében, hogy csak az *olcsóságra* tekintenek, de azt nem veszik figyelembe, hogy gyermekekük vajjon megbízható emberek felügyelete alá van-e helyezve vagy egészséges lakáson-e, vagy olyan helyen-e, hol zsenge lelkebe az erkölcsi telenség miazmái nem juthatnak be? E miatt több intézet pl. a marosvásárhelyi és gyfehérvári is panaszkodnak, mert a meglévő szeminariumok nem képesek a jelentkezőket befogadni. Mi azt hisszük csekély áldozattal lehetne ezeken a bajokon segíteni s ezt meg kell tennünk annál is inkább, mert maholnap a protestánsok

legyurnak e tekintetben, kiknél a taníttatás mai napság már amugy is könnyebb és olcsóbb mint nálunk. Olyan internatusaik vannak, melyekben egy-egy tanuló évi 200—240 koronáért ellátást, szállást, kellő felügyeletet kap. Nálunk e tekintetben még eddig csak a csik-somlyói internatus versenyképes, mely valóban hallatlan olcsón (minden tanuló az ellátásért havi 12 kor. lakás-, fűtés- és világításért egész évre 16 koronát fizetett) látja el növendékeit. Már a székely-udvarhelyi internatussal szemben van neki kifogásunk. Nem azért, mintha drága volna, mert nem mondhatjuk. Egyébert. Helytelenítjük, hogy a bennlevő tanulók ellátás tekintetében két csoportra vannak osztva. Az első csoport fizet évente 244 koronát, a második 132 koronát. Természetesen ennek megfelelőleg az ellátás minősége két csoportnál különböző. Ezt az elkülönítést humanus és paedagogiai szempontból tiszta meggyőződésünkből kárhozzatjuk. Egy nevelő intézetnek, mely amugy is elsősorban a szegénység istápolására való nem lehet az a célja, hogy növendékei közt *érezlesse sőt egyenesen meghonosítsa* a vagyoni és társadalmi különbséget. Itt minden növendék a velők való elbánás tekintetében (ha csak az eltérésre valamelyes erkölcsi, fegyelmi, tanulmányi ok nincs) egyenlő kell hogy legyen. Az élet amugy is megteszi majdan az ő elkülönzéseit, felállítja a kaszójait. — Végös következtetésünk az, hogy státusunk az internatusok felállításának módját mibamrább igyekezzék megtalálni.

Befejezésül még csak egyet! Az *Értesítő* elején közölni szokott értekezésekhez akarunk rövid megjegyzést fűzni. Első kérdésünk: van-e ezekre általában szükség? Feleletünk: ha van mondanivalónk olyan, mely általában a tanuló ifjúságot és szülőket avagy külön-külön egyiket v. másikat érdekl — ám mondjuk el. De speciális szakkérdések tudományos fejtegetésére semmi ok sincs. Hagyjuk ezeket az illető szakfolyóiratok számára. Ha nincs olyan mondanivalónk, mely az iskola beléletével, a tanítással, a neveléssel, a szülők kioktatásával van szorosabb összefüggésben: akkor hagyjunk fel azzal a törekvéssel, hogy okvetlenül értekezést is közöljünk. Intézetünk dicséretére legyen mondvá, ez évben csupán egy gynnáziumunk nem volt tekintettel e már sokszor hangoztatott kívánságra, a brassai, mely „a római tisztviselők életkora a köztársaság folyamán“ c. értekezést közli. Magában véve az az értekezés lehet igen derék — ehhez most nem szólhatunk — de hogy éppen ilyen jelentéktelen s részleteiben amugy sem megállapítható kérdés miént való az *Értesítő*be — nem értjük. Sokkal szerencsésebb e tekintetben a csik-somlyói *Értesítő* értekezője, ki a fensőbb tanhatóságától felvetett eme kérdésre: „Mi az oka a diákok tolytonos tanulmányi és erkölcsi hanyatlásának?“ — igyekszik feleletet adni. Ügyes, esinos dolgozat. Arra a régi panaszra alapítja fejtegetéseit, hogy a *család* nem támogatja, sőt igen sok esetben gátolja az iskolát munkájában. Mindenesetre szükséges volt erre ismételtlen rámutatni, de nem elégséges a kérdést egészen s szinte kizárólag erre a pontra irányítani. Vizsgálni kellett volna az iskolának belső munkásságát is. Rá kellett volna itt ott mutatni a metodus egyes hibáira, egyes ferde irányzataira, valóságos céltévesztésekre — a melyek mind a családon kívül álló tényleges okok. Hát a rossz tankönyvek, az osztályok túlszűfolttsága, a fegyelmezés eszközeinek rossz-szasága s a fegyelmezés egyöntetlen volta? Mindez sok

anyag s érdemes a gondolkodásra. Nekünk most nincs rá értünk.

A gyehérvári Értesítő Vörösmarty költészetéről, egyéniségéről hoz egy igen derék, szellemes, költői nyelven megírt tanulmányt. Ez már tanulóknak való. Erdeklődést, lelkesedést ébreszt az itjokban nagy költőnk iránt. — Egyik-másik értesítőben az iskolai ünnepeken (sz. Imre, a kath. jubileum) elmondott beszédek foglalják el az értekezések helyét. Helyes. Az ifjuság az öt legközelebbiből érdeklő dolgokról legalább könnyen kap tartalmas felvilágosítást.

Ezzel aztán be is fejezzük immáron igen is hosszúra terjedő irásunkat. Lehet, hogy imitt-amott igen nagy varga betűt csináltunk, látzólag eltértünk célunktól. De ugy hiszszük, csak látzólag, mert minden, a középiskolákra vonatkozó dolog, ezerszersmind statusunk iskoláit is közelentl érintik. Sine ira et studio beszéltünk; véleményünket senkire rá erőszakolni nem akartuk s nem kis utánaajárást és fáradságot kivánó firkálásunknak meg lesz a jutalma, ha itt-ott eszapáncsak gondolatokat ébresztettünk, ha azok ellenkezőnek is a mi álláspontunkkal.

— r. — r.

Az egyház viszonya a renaissance-hoz.

(Gassner után a kath. Kirchenzeitungból.)

A címben jelzett tárcaszerű közlemény tulajdonképen egy nagy becsű művészettörténeti könyvnek az eszmemenetét vázolja. A könyv címe: Kraus: Geschichte der christlichen Kunst. II. B. 2. Abth. Erste Hälfte. Összetömrítve a renaissance-nak az egyházzal való összeköttetését tárgyalja; ezért azt hisszük oivasó közönségünk előtt sem lesz egészen érdektelen.

A renaissance alkotó elemei a következők: 1) Az embernek vagyis a belső világnak föltedezése Dante által, továbbá a modern alanyiaságnak és individualis vonásnak felbukkanása Dantenál és Giottonál, 2) A beutlírtet környező természet szépségének föltedezése Petrarca által, 3) Az ókor tanulmányozása.

Az idegen befolyások, így a byzanci iránynak nevelő hatása az itáliai művészet egy részére, a normann és arab elemek befolyása, a Hohenstaufoknak, kivált II. Frigyesnek a szereplése nem számíthatók a renaissance alkotó elemeihez. Az itáliai újjászületés lényege és magva az itáliai népszellem művészi kifejlődésében áll, mely az adott viszonyok között evolutioszerű következetességgel és szükségszerűen bontakozott ki. Az olasz nép pszehikai sajátosságának alapja pedig a dolgok realitására irányuló szelleme, a mely sem szellemi, sem politikai életében nem tér meg az füres elvontsággal. „A germán világ kivált vallási téren elejétől fogva első sorban az eszmékkal foglalkozott. Az olaszok szemében korán a megfogható, az érzekelhető nyert alakot¹⁾ — Az olasz nép természetének és jellemének, továbbá Olaszország XIII. és XIV. századi társadalmi és politikai állapotának tüzetes bírálata azt a meggyőződést kelti, hogy az említett évszázadok renaissancea küllőlegesen nemzeti, olasz alkotás, a mely „a classicus ókortól általában véve csak a külső keretet kölcsönözte“, s a melybe képzeletének szabad alkotásait

1) A következő idézetek mind Krausnak feljebb jelzett „Die Kunst des Mittelalters, der Renaissance und der Neuzeit“ művéből vannak véve.

beleillesztette. „Az ókornak az uralma csak a XVI. században válik valósággá, de egyuttal a hanyatlásnak forrásává is“. „Ez az új classicus művészet aztán átkelt az Alpokon, a hol azonban nem a rinascimento (újjáéledés) tovább fejlődését jelentette, hanem a nemzeti művészeti irányok alávetését az idegen elvnek. Az a körülmény, hogy nem tettek küllőmséget az Alpokon áthozott és némileg küllő körülményektől elősegített renaissance és az olasz rinascimento között, a mint ez utóbbi a XIII. század vége óta, a XIV. századon és lényegében 1520-ig mint küllőleges olasz művészet mutatkozik, volt a fő forrása annak a félreértésnek, mely előidézte a renaissance valódi természetének nem ismerését; ez okozta azt is, hogy a renaissance viszonya a kereszténységhez egészen hamis megvilágításban tünt fel és történeti jogosultsága úgy mint jelentősége az emberiség fejlődésében kicsinylés tárgya volt“.

A renaissance jelentősége, ezen utóbb említett dologban az, hogy a megújulás az újkor bölcsője, egy rész, még pedig a legszebb rész a modern ember ifju korából. Művészeti jelentősége szerint „a periclesi időszak után és mellett a legnagyobb és a legjelentékenyebb művészeti korszak és eszapán Athén amaz arany korával hasonlítható össze. Ettől eltekintve a leghatalmasabb forradalom, a melyen az emberi szellem átment azóta, hogy a társadalom a pogányságról a kereszténységre tért“.

Az egyháznak a renaissancehoz való viszonyát illetőleg három lényeges pontot kell kiemelni. 1) A dogma elvi állása ehhez a kettős művelődési és művészettörténeti mozgalomhoz. 2) Minő álláspontot foglaltak el általában az új iránynyal szemben az egyházi körök. 3) Hogy fogta fel a pápaság és az egyes pápák?

„Az egyháznak a századok folyamán ismételtelen volt alkalma, hogy az újonnan fellépő szellemi mozgalmakkal szemben állást foglaljon. Ily mozgalmakról, értékükről és elfogadhatóságukról az iskolák véleménye többször gyorsan készen volt; az egyházi köröké gyakran változott, az idő folyamán nem ritkán ellenmondott magának. Az egyház maga alapelveinek azt vallotta, hogy az eféle dolgoknak le kell szűrődniök és meg kell érniök. Türelem és nyugalom jellemezték viselkedését: patiens, quia aeternus, mondta Sz. Ágoston az egyház alapítójáról — „patiens, quia aeterna,“ volt az egyház jelszava a nagy kérdések felfogásában.

„Új szellemi mozgalmak lefolyását nem lehet mindjárt előre megítélni: gyakran csak hosszabb idő után mutatkoznak igazi színükben. Hiszen mutatkoznak ugy a testi szervezetben, mint a társadalmi életben is egyes jelenségek, melyek csak bizonyos idő múlva bizonyulnak betegségeknek; ellenben mások, melyeket betegségeknek tarhattunk volna, végezetül a fejlődés mozzanataiként állanak előttünk. A bizonytalanság és tapogatódzás az újonnan fellépő fejleményekkel szemben nem esik az egyházi alapelvek rovására, hanem csak alkalmazásuk rovására az emberek részéről, akik azokat meghatározott időben és adott körülmények között képviselik.“

A XIII. század semmit sem tud művész, művészet meg a kereszténység szelleme és felfogása közötti ellentétről. A megbízást mindig vagy legtöbbször az egyház adja. A tárgyak is leginkább a vallásos eszmevilágból kerülnek ki; még nem szakítottak az allegorikával és szimbolikával. A sienaiak, fló-

renciek, a paduaiak és az umbrai iskola művészete általában vallásos, ezt a jellemet mindezen iskolák megőrzik egészen a XV. század közepéig. A domokosok és ferencrendiek kolostori művészete azon eszmékből táplálkozik, a melyeket Sz. Ferencről, Dantetől, Aquinói Tamástól örökölték és a melyek hatásukat és befolyásukat el egészen Raffaelig éreztetik, noha nem mellőzhetni, hogy a XIV. században a naturalismus az emberi test és az egész természet szépségének elismerésére hangzott, a mi a középkor szerzeteseinek eszményéből hiányzott. A pápák közül V. Mártoató III. Pálig nemelyek teljesen és minden tekintet nélkül csatlakoztak a renaissancehoz; egyesek az új nézetvilág pogány és sensualisztikus kicsapongásait nem tűrték és megbüntették; egy sem panaszkodott a renaissance művészetének valamely elvi ellentétéről a kereszténység és papság állásával szemben.

A renaissance aranykoráról ez az ítélet olvasható Krausnál: „Ha ezek az alkotások (a sixtini kápolna és stanzák festményei), de mindenekelőtt a camera della segnatura a renaissance legnagyobb eredménye egyuttal a pápaság legnagyobb tettei. A valódi renaissance befogadása az egyházi gondolatkörbe a korlátolt középkori eszmének egyetemessé tételét, a teljes és igazi kereszténységhez való átmevetést jelent, hasonlóan ahhoz a nagy lépéshez, a melyet a Sz. Pál-féle pogánykereszténység megtett, a mikor a közseget a zsidókereszténység korlátozottságából kivette. Az isteni Gondviselés rendelésének lehet tekinteni, hogy a látókörnök ez a kiszélesedése és emelése majdnem pontosan összeesik az Újvilág fölfedezésével és hogy a protestantismust is megelőzte.

„A renaissance pápai Luther felépésétől kezdve szigorú megítélés tárgyai, kivált a theologusok szemében, akik ezt a pápaságot nem látják vallási és erkölcsi feladatának magaslatán. Nem is lehet igazat nem adni nekik; de senkise higgye, hogy a renaissancekorai pápasággal szemben igazságos, ha ezeknek a fejedelmeknek csak magán életét vizsgálja és azon idő botrányos mende-mondáit a történelemmel összetéveszti. Ranke Lipót az ő világtörténelmében a római világbirodalom és az első századbeli császárok jelensőségét előadja anélkül, hogy arra a sok temondára csak egy szót is vesztetne, a melylyel Svetonius benaunket elfogtal. Oly nagy intézményeknél a magán élet gyöngéi a történelmi fejlődés szempontjából kevéssé vagy egyáltalában nem jönnek tekintetbe; a ki a tekintetét ettől a hibától nem tudja elvonni, a renaissance idejébéli pápaság történetét ép oly kevéssé fogja megérteni, mint a lángelméjű szász parasztfiú, a ki 1511-ben fejét rázva és bosszusan hagyta oda Rómát, hogy aztán a kereszténység felét a pápaságtól elszakítsa.

A renaissance nagy arcképfestői mesterileg értettek ahhoz, hogy az embereket, a kiket esetjükkel ábrázolniok kellett, földi életüknek a legjobb és legszerencsésebb mozzanataiban örökítsék meg. A történelmi képrástól hasonló művészetet kell követeln. A ki arra vágyik, hogy a történetírásban mesternek ismerjék el, annak át kell hatolnia a földi élet véletlenségein és gyöngéin, hogy megismerje a szellemi szikrát és észrevegye az eszményi tartalmat; mely egy bizonyos személy életében az elhatározó tényező volt. A renaissance pápai is jogot tarthatnak arra, hogy a történetíró ne legyen ügyetlenebb a festőnél; ők is azt várják, hogy a legjobb és legszerencsésebb oldalukról fogják fel,

ez pedig kétségkívül nem egyéb, mint a művészetekkel éreztetett mécenásságuk, a miben egyetlen világi uralkodóház sem tud olyasmit előmutatni, a mi az 1450 és 1530 közötti korszakhoz hasonlítható volna. Ama kor pápaságának nagysága abban állott, hogy átvette és diésően végezte az európai emberiség vezetését az aesthetikai téren.

Ha a XIII. és XIV. század renaissance-a belső lényege szerint nem egyéb, mint az olasz népszellem művészi kibontakozása, akkor méltánylása is más képet mutat; akkor hasonlóan északnak román és gót művészetéhez, úgy tűnik fel, mint nagy nemzeti ténye egy oly népnek, mely aesthetikai téren a franciákkal és németekkel nemcsak hogy egyenlő rangú, hanem a testi szépség és arány tisztább felfogását, továbbá a térvizonyok harmoniáját illetőleg megmérhetetlen elsőbségben is van az északiakkal szemben. Mindkét elemnek, a latinoknak úgy, mint a germannak megvan a maga jogosultsága, de művészi ösztöneikben és céljaikban különböznek. . . . A román és german különösen a szépség eszméjében nem egyezik egymással. . . . A renaissance és gothika fölötti vita magában véve teljességgel nem érinti a vallás és egyéb kört. Az ellentétek a nemzetek sajátosságain alapszanak, és mint a nemzeti életnek jogosult nyilvánulásai a catholicismus kebelében teljes jogosultságra számítanak. Különösen a mi az építőművészetben az irányokat illeti, némelyek a csúcsos építést, mások a renaissance-t, sőt akadtak, a kik a barokkésítő módot nyilvánították „tisztán egyházas” építő iránynak. A legtöbb író előtt azonban, a kik efféle dolgozat tárgyalnak, még az is homályosan áll, hogy mit kell „az egyháziasságon” érteni. Ha egyházi építő irányon olyan építést értenek, a melyt az egyház hivatalos döntéseiben elfogadhatónak vagy az egyházi architektúra eszméjét kielégítőnek nyilvánított volna, akkor egyházi építő iránynak egyetlen egy sem nevezhető; ugyanis az egyház soha, sem egyházi zsinatokon, sem pápai döntvényekben állást ebben az irányban nem foglalt. . . . Sőt ebben a tekintetben a nemzeti érzésnek büles tartózkodással a legszelebb hatáskört biztosította. Senkinek sem áll jogában ennélfogva, hogy az egyházat vagy másik építő iránynak jóságát vagy egyháziasságát illetőleg az egyházra hivatkozzék. Itt is, mint más dolgokban megboszulta magát az, hogy az emberek az „egyháziasságot” nem korlátozták a dogmára vagy arra, a mi belőle közvetlenül következik, vagy a mi a kereszténység eszméjéből levonható, hanem olyan irányokra, sőt szellemi és művészeti divatokra is vonatkoztatták, a melyek emberi természetüknél fogva változók és földrajzi, ethnologiai és lélektani föltételektől függenek.“ H.

T Á R C A

Kritikai levelek.

(A régi szerző tollából.)

E lap utolsó számában cikket olvasok *A fekete könyvből* cím alatt. Ha jól tudom, egy nagy kutyáról is ír vala minap ennek a sorozatnak egyes tollú szerzője, kit saját úri személyében nincs szerencsém ismerni, a mi azonban nem tartozik a dologra.

Jelen alkalommal a *Hymnusz*-ról ír. De hogy melyikről azt csak később tudja meg az ember.

Hát miről is van szó? Arról, hogy a Kölesey Ferenc magyar író és költő *Hymnusz* című költeményét némely papok, azaz hogy *dogmazsok* nem engedik a templomban énekelni, hanem inkább tűrik a Vörösmarty Mihály *Szózatát*,¹⁾ vagy éppen a *Gott erhalte* . . . című kedves és remek osztrák-magyar éneket vagy melódiát.

Hát a mi az utóbbi illeti, valamint a bécsi rongy keletősége erősen megesapított, azóta, hogy a késsel keresztelt hazai ipar oly nagy versenyt támaszt neki, meg hogy az osztrák érték is kimegy már a divatból, hát a *Gott erhalte* is őseihez fog térni a maga természetes útján. Hogy a templomokban a közös hadseregbeli zenekarok rákezdik, azért a vis major elvének figyelembe vételével, meg arra való tekintettel, hogy a katonai kinstár *béti fizet* azoknak a templomoknak, amelyekben a katonaság részére isteni-tisztelet tartatik: talán maga a *nagy kutya szerzője* se tehet. Egyébiránt, ha a *Hymnusz* (már t. i. a Kölesey Hymnuszak) ellenzői képmutatással vádolja valaki: erre könnyen azt lehetne felelni, hogy nemcsak képmutatás, hanem egybe tudatlanság is az úgynevezett *Gott erhalte* ellen való acesarkodás is. Mert ennek a *dallamát* a magyar eredetű *Haydn* szerző e század elején, mikor a franciák Bécsot ostromolták; a dalmarra az *első szöveget*, a mely úgy kezdődött: *Gott erhalte Franz den Kaiser*, — a bécsi terézaka demia egyik esztétikai professzora írta és Ferenc eszár és magyar királynak már nem tudom bizonyosan hányadik születése napjára adta elő a bécsi udvari opera teljes kara. Így lett ebből a Ferenc eszár és király saját személyes himnusza, mely később az *első rossz szöveg* elvetésével a Seidl-féle mostani szövegben az udvari szokások révén terjedt el. Ismerem mind a két szöveget; egyikben sem tudok támadást felfedezni a magyar állameszme vagy a magyar tradíciók ellen.²⁾ Ezzel persze nem azt akarom mondani, hogy égék a buzgóságtól a *Gott erhalte* miatt, avagy hogy helyeslem, hogy a templomban énekelik. Epen csak az a megjegyzésem, hogy ha a *nagy kutya szerzője* analogia-képen ezt hozza fel és ezzel okoskodik a saját felfogása mellett, éppen úgy összezavarja a kérdés lényegét, mint azok, akik a Kölesey kalvinistája ellen a Vörösmarty pápistaságát tolják előtérbe, avagy akik a dogmára hivatkoznak, amiben aztán sem ök nem hivatásos ítélő-bírák, de meg a *nagy kutya szerzője* sem. Hogy a templomban lehet olyat is énekelni, amit nem pápisták írtak: ennek világos bizonyossága mindaz: amit az ő-szövegségi *Szentírásból* ott énekelnek. Pedig hát sokat énekelnek.

És elvégre a pápistaság csak szent Péter apostoltól datálódik. Méltóztatik tudni, hogy ő volt az *első pápa*, vagyis az *első vatikáni Behemoth*, ahogy tudós Tüdös pataki író és físzteleles írói szokta. Merőben fölösleges dolog tehát a Kölesey írásait előszedni s föltenni a pápista szemlélet, azután pedig úgy okoskodni, ime ez a kalvinista több katolikus dolgot ír mint a katolikus Vörösmarty, . . . tehát a *Hymnus* (már mint a Kölesey-féle) igenis a templomba való ének. Ez egyszerűen erőszak és nem okoskodás; színt azon képen, mint a Vörösmarty híveié, meg a *nagy kutya szerzőjének* okoskodása.

Mert a kérdés lényege nem az; valamint az sem lényege a kérdésnek, hogy a múlt és jövőnek Kölesey mértéke szerint való megbűnhődése sért-e dogmát vagy nem sért. Ha akarom, sért, ha nem akarom, nem sért. Mint minden frázis.

Mert frázis és semmi más. Epen olyan, mint egy már nem tudom kinek az a nagy mondása, hogy a XIX. századnak nem volt hivatása törvényalkotásra. Nagy mondás; semmi más. Akart *valamit* mondani, de igen messze dobta a sulykot. Akárcsak Kölesey. Vegyen elé a *nagy kutya szerzője* egy teljes szentírasi *Konkordanciát*. Csőstül találhat

ennek segélyével a szentírásban idézetet a maga felfogásának megerősítésére, csak tartsa készen vagy öt *nagy kutyanak* a börtér azon idézetek felírására, amiket aztán az ő ellenfelei fognak onnan kihalászni.

Es itt elérünk a kérdés lényegéhez. A dogma alapja a Szentírás és a hagyomány.

Mind a kettő fölöttébb gazdag és messzemenő következtetések forrása lehet.

Hogy pedig ezek a következtetések ne csapongjanak a *petulans ingenium-ok Santos-Dumont*-féle szárnycsapásaival a bábeli zavar Eiffel-tornya körül: — ezért van az egyház, Szilágyi *Dezső* a parlamentben egyszer teljes nyomatékkal az *állam rendjére* utalt. Valaki közbeszólt: mi az állam rendje? Mire ő röviden és velősen azt felelte: *ami a törvényben van*.

Kérem a nagy kutya szerzőjét, sőt a pápista Vörösmarty híveit, meg a kalomista Kölesey híveit és ellenfeleit is: sziveskedjenek beismerni, hogy az egyház intézmény, meg pedig tökéletes társaság; hogy az egyháznak is megvan a maga külső és belső *rendje* és hogy ez a rend a törvény. Es hogy ez a törvény pozitív institúció és hogy pozitív institúciók ellenében az okoskodás nem ér semmit. Már pedig az egyház törvényes *rendje* az, hogy a templom az isteni tisztelet megtartására való hely. *Erre és semmi másra*. További törvénye az egyháznak az, hogy a templomban nem szabad nyilvánosan oly imát végezni, olyan éneket énekelni, amit az egyházi hatóság kifejezetten meg nem engedett. Ez tiszta dolog. Erdélyre még usztább, hogy épen a *Gott erhalte* inváziója idején néhai Haynald Lajos püspök ezt a törvényt szigorú műhelytartásul újból kibírdette a megye papságának. Így állván a dolog, világos, hogy a templomban nem énekelhető sem a *Gott erhalte*, sem a *Szózat*, sem a *Hymnusz*, mert egyik sincs egyházilag approbálva. Am próbálja meg a *nagy kutya szerzője* vagy ellenfelei, vagy a katonabanda karmestere, és approbáltassa, ki-ki azt, amire a guszta öszfölkeli. Magam is kíváncsi volnék rá, mire viszi? De amíg ebben a törvényes batóság nem döntött, ismerje be a *nagy kutya szerzője*, hogy egy meg nem engedett dolog elkövetését sürgeti és ezt is teljesen tarthatatlan okokkal teszi.

De ha már fölveti a kérdést hát tisztázza is; mert a ki egyik kátyúból a másikba lép, száraz lábbal alig menekül.

Nem pusztán az én véleményem, hanem nálamnál sokkal okosabb embereké, hogy nekünk magyaroknak jó Király hymnusunak nincs. Irt arról maga Jókai is, sőt próbálkozott is egy király-hymnusszal. De arról ő se tehet, ha nem sikerült neki, ami Vörösmartyt is foglalkoztatta. Csodálom, hogy p. o. *Kalmán Károly* nem adta rá magát erre az igazán hálás teladatra. A magyar kath. egyháznak örök dicsősége volna, ha katolikus költő írta olyan király-himnust, amelynek eszméi és szárnyalása az egész nemzet lelkét magával tudná ragadni. Hiszen épen Szász Károly volt az, aki a *Kalmán Károly* Zsoltárfordítását azzal ajánlotta az *Akadémiának* első kiadásra, hogy ilyen erőteljes nyelvezet Vörösmarty óta még nem volt az irodalomban. Hát lássanak neki, akik értenek hozzá és írjanak egy oly nemzeti hymnust, amely az Egyház által templomi használatra is elfogadható legyen. Ez aztán igazán legyen hymnus, vagyis, hogy a Csáky Albin nyelven is írjak már: *Imaszerű jóhász*. Mert ha csak jó kedvet, bőséget, meg vig esztendőt kérünk a magyaroknak, nemcsak hogy ki nem merítettük, de sőt meg sem közelítettük a keresztény eszme tartalmát. Es higgye meg a *nagy kutya szerzője*, inkább ez az oka annak, hogy a Kölesey-féle *Hymnus*-t repudálják, mint az a predestináció-féle megbűnhődésről szóló rész. Különbben is, ha jól tudom épen *sz. Pál* tanítja: Christus semel mortuus est ad *eduardiendá peccata multorum* . . . Hát hiszen ő a *jövő* nemzedékek bűneiért is meghalt s ha épen a szentírás tanítja, hogy a fiak az apák bűneiért bűnhődnek, épen nem látom be, hogy egy régebbi ivadék miért ne szenvedhetett volna egy jövő ivadék bűneiért is, ha a minden idők dolgait látó Gondviselés terveivel az meg-
egek ?

1) Erről egyáltalában nem volt szó.

2) Hát itt nem is a szövegben van a baj!

Hát rajta urak, szerezzenek egy tökéletes nemzeti himnusz. Mert nincs. Addig is, amíg lessz, akikre tartozik, tegyék félre az ázsiai indolenciát és segítsenek a bajon. Nem azzal, hogy egyik visszaelést a másikkal törekedjenek orvosolni, hanem az Egyház törvényének szigorú betartásával.

Évenként kétszer van olyan nap, a mikor a *Himnusz* vagy a *Szózatot* énekelni szokták. Egyik a király születése napja, másik Szt. István király ünnepe.

Az előbbin sehol sem tartatik a nagymise az Oltáriszentség kitételével, azért, mert akkor sok más vallású is jön a templomba s mert a hivatalos világ nagyon szeret ilyenkor a templomban *diskurálni*.

É néltogva minden plebános utasíthatja a kántorát, hogy mint ő elkezd olvasni az utolsó evangéliumot, amikor kiki ugryis fölül: a kántor az orgonán kezdje el s folytassa az énekekkel a Tárkányi-féle *Egyházi-Énektár*-ban approbált *Tartsd meg Isten a királyt* kezdetű éneket és folytassa mindaddig, míg a pap az oltártól s a hivatalos világ a templomból el- azzal kivonul. — Ennek az éneknek a tartalma is jó és a melódiája is, sőt mivel ez utóbbi a mindenki által ismert *És nagy szentség*... szerint megy, ha kevés költséggel az ének szövegét kinyomatjuk és ilyenkor a templomban kiosztjuk, meg vagyok győződve róla, hogy mindenki megelégedését kivívja és senki se fog érte zúgolódni. Szent István királykor is ugyanigy lehet eljárni, bár helyesebb egy régi magyar éneket énekeltetni, a mely kizárólag a szent király dicsőségét zengi.

Ne esináljunk torradalmat semmiben. A templomban nincs helye semminek, ami nem oda való. És hiába való a legtetesztőbb okoskodás, vagy akár a legidegesebb rezouirozás: sem a nagy *katya szerzője*, sem más nem fogja tudni sem a *Szózat* sem a Kőlcsey Hymnus elfogadását keresztül vinni. E sorokat is azért írtam, nehogy válasz vagy megjegyzés nélkül maradván a Kőlcsey-féle Hymnus érdekében való trójai vállalkozás, sokak megtévedjenek és oly visszaélés kapjon lábra, mely az egyház törvényes rendjét felretolja, nem is valami nagy érdekért, hanem pusztán azért, mert sokan szeretik az ólesó nepszertiséget és a nagy mondásokat.

Higgye meg a nagy *katya szerzője*, én őt látatlanban is tisztetem és szeretem, de az anyaszentgyház törvényes rendjét és az egyházas felgőaszt anyuira a szivemen hordozom, hogy még félholtan is reagálnék, ha látnám, hogy egy következményeiben beláthatatlan balfelgőaszt akarnak elfogadtatni. Azért tehát az a jelszó, hogy *pax*.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Zomora kanonok 25 éves jubileuma.** Fényes ünnep folyt le Gyergyó-Afaluban folyó hó 6-án az ottani hívek és a gyergyói kertileti papság részvétele mellett. *Zomora Daniél* székesegyházi kanonok akkor ünnepele aldóvárása 25 éves jubileumát. Az örömhír már előre széleskörűt hullámokat vetett és a papság együttvéve a hívekkel sietett a bucsuzó, az örömlünnepet hű munkás kanonoknak mély hódolatát és tiszteletét bemutatni. Maga az ünnep 10-órakor kezdődött. Ott volt Alfalu közönsége teljes számban, a kertileti papság és igen sok vendég a vi-

3) Közöltük ezt a cikket már az auctiatur et altera pars elvénél fogva is, de még azért is, hogy a jelen ég távollevő érdekelt félnek alkalmat adjunk förtéertt irásának megmagyarázására. Mi a magunk részéről csak kettőt akarunk most megjegyezni: 1., a fekete könyves cikkbe csak erőszakkal lehet befovoisani az egyház törvényes rendjének felrogatására való törekvést, — az ilyenki nagyon is távol állott tőle; 2., cikkének a lényege az volt, hogy a hol a *K. himnusz* a templomból kitiitották, ott tulajdonképen takaróul használták fel a dogmát nemzetiségi gyűlölködések erejtésére.

dékről. Mély megha'ottsággal lépett a jubilans az oltárhoz és sokak szívéből vele együtt röplít a tőmjénillatos levegőn a Te Deum magasztos hangja hálankul az ég felé, hogy a derék térfiut számunkra megtartá. Szent mise után, mely alatt mindnyájunk szeméből hullottak az örömkönvek, a kertileti papság tiszteltgett. Ferenczi főesperes egy díszes *Albumot* nyújtott át, mint a testvéri szeretet és ragaszkodás zálogát a multak emlékéül a jövőre. Volt káplánjai, kiket Mikos gróf vezetett tisztelegni, egy csinos ezüst keresztrel letek meg. Megható volt ezután a kerti jelenet. Verőfényes, forró nyári nap tűzött le; bejöttek az alfalviak bucsut mondani a jó pástornak, és a szeretet felforraltá mindnyájok szívét. Sorra tiszteltgett az egyháztanács, az új oltáregylet 40—50 számu tagja, az iskolaszék, a község előjárósága, az általa alapított Kath. népkör, a Hitelintézet és az Olvasókör. Az oltár egylet nevében Veress Anália egy csinos csokrot nyújtott át, szólni nem tudott és azért szépen jegyezte meg: „beszédjenek helyettünk ezen virágok.” Tisztelegés után szerény ebédre vonult vissza a társaság a jubilans kanonok ír asztalához, hogy még egy napot töltsön paptestvérei társaságában, a kiket olyan erősen szeretett és a kik tőle olyan fájó szívvel válnak meg. — Mi pedig részünköl kívánjuk, hogy az ég koronázza meg a jubilans fáradságát itt köntükben, a negyedszázadra rakja reá a második negyedet és azután Isten tartsa: ad multos annos!!

— **Oltáregyesületi hírek.** *Kolozsváron* az alakulandó oltáregyesület alapító tagjai lettek folytatólag:

Baresay Domonkosné, gr. Bethlen Árpádné, gr. Bély Ferencné, br. Jósika Lajosné, László Józsefné, László Berta, pártoló tagok: Ferency Mariska, Gyártás Lászlóné. Az egyesület csak alakuló felben van s mozgóatja Kornis Berta grófnő, a ki ezt írja: „Amennyire töllnk telik a közpoutot anyagiilag is támogatni fogjuk, azonkívül hogy lélekben és szívbén egyek leszünk Jézus Krisztus imadásában.”

Az oltáregyesületi zászlót illetőleg nagys. Kánter apát így ír: „Az erdélyegyházmegyei oltáregyesületek *egyeses* jelvényeül zászlót készítették — pompás gondolat.”

Sajnálattal látjuk sok helyütt, hogy a különben tisztaltartentő fekete vagy sárga viaszfolttokkal van tele. Ezt ellkerülendő mint kipróbált gyujtatókat ajánljuk a Gratzel Sándor-féle (Bécs I. am Luzaeck Nr. 3.) gyertya gyujtó drótot (5 m. 48 fill.) s hozzá gyujtó és oltó szarvat (2 k. 40 fill.)

P Á L Y Á Z A T.

— *A lengyelfalvi* róm. kath. kántor-tanítói állásra pályázat nyittatik. Jövedelme: 1., őszibúza kepe 50 kalangya, értéke: 100 korona; 2., tavaszi zab kepe 50 kalangya, értéke: 75 korona; 3., pénzber (ospora) 54 korona; 4., 26-terti tüzifa, értéke: 52 korona; 5., stola átlag: 56 korona; 6., szent-mise alaplól: 8 korona; 7., templom pénztriból: 2 korona; 8., egy havasi fa-jog értéke: 6 korona; 9., 1 hold 1355□ól szántó és 1402□ól kaszáló birtok, haszonértéke: 26 korona; 10., iskolai magtár kamatból 12 véka szemes gabona, értéke: 24 korona; 11., iskolai pénzkamatból 30 korona; 12., tandíjból mintegy 5 korona; 13., államszegélyből: 362 korona. A kántor-tanítói lakás áll: 3 szoba, kamara, és pineéből, van esűr, istálló, tyúk és sertés-állal, sütőház, gyümölcsös és veteményes kertel. Összes jövedelme: 800 korona. Kötelességei: a.) a kántori teendők végzése; b.) a mindennapi és ismétlő tankötelesek tanítása; c.) a faiskola kezelése. A harangozás és templom tisztogatás kiadva. Pályázók felhivatnak, hogy kellőleg felszerelt folyamodványjaukat folyó évi szeptember hó 2-ig alulirtoz nyujtsák be.

Kelt Lengyelfalván (u. p. Székely-Udvarhely) 1901 augusztus hó 7-én.

Konesag Ignác,
lelkész, iskolaszéki elnök.

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. irodalmi Társulat. Felelős szerkesztő: Zlamál Ágost.

Szerkesztőtársak: Erőss Jozsef, Péter János dr., Szilveszter Ferenc dr., Wagner Sándor.

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lye. könyvnyomdában Gyulafehérvárt.